

נושא השבוע: קירוב רחוקים

המקור בפרשה: ואת הנפש אשר עשו בחרן

(יב,ה), סנהדרין צ"ט ב'.

מסביב לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

עין הלימוד

דבר העורך

הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א
ראש ישיבת רשב"י

קירוב רחוקים

בראשית ל"ו י"ב, ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו ותלד לאליפז את עמלק, ועי כפרשי על אחר, והוא מגמי דסנהדרין צ"ט ב', תמנע בת מלכים הוא דכתיב (שם ל"ו) אלוף תמנע וכל אלוף מלכותא וכו', היא בעיא לאגיורי, באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבליה, הלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו, אמרה מטוב תהא שפחה לאומה זו ולא הוא גבירה לאומה אחרת, נפק מינה עמלק דצערניהו וישראל, מאי טעמא לצרף איבעי להו לחקקה, עכ"ל הגמ'.
והדברים תמוהים מאד למחבנינו, אברהם אבינו המכניס אורחים הגדול, שבעת הליו ביום השלישי למילתו, הכניס לביתו אפילו ערבים המשתחרים לאבק רגליהם, וכמו שדרשו חז"ל ע"פ ואת הנפש אשר עשו בחרן, שהיה מגייר גרים ומקרבן תחת כנפי השכינה, וכמו"כ יצחק ויעקב שהלכו בעקבותיו, היחבן שריחוק ולא רצו לגייר את תמנע שהיתה בעלת הכרה גדולה כל כך שמוטב להיות שפחה לאומה זו ולא גבירה לאומה אחרת. ועיי"ש בירוש' שהוסיף ביאור בדברי תמנע שאמרה מטוב אחיה שפחה לאומה זו ולבני אברהם ויצחק שהן יראי שמים וכו', הכרה גדולה ביראת ה' ורצונה להידבק ביראת ה' ומ"מ לא קיבלוה, אתמהא.

ובע"כ שצריך לומר שדוקא זו היתה הסיבה שלא קיבלוה, כיון שראו שיש לה הכרה גדולה כזו ביראת לפני ה', וכנראה שראו שמוקצת עצמה בשלימות לפני ה', ומצד שני ראו שהיא מקולקלת במדות או מאיזה טעם שהוא, והיראת שמים שבה גרום שלא להפתל אצטל לקבל מהם, אלא אדרבה היא תהיה אבן נגף לכלל ישראל, ואי אפשר לצרף לשבט כלל ישראל בני אברהם יצחק ויעקב. ובדאי שצדקו בפסק דינם והראיה שבאמת נפק מינה עמלק דצערניהו לישראל, ובע"כ התינוך שלה היה כזה ינועי" משכ"י בסי' שיער אורה ח"א פ' כי תצא, ועי' באבן עזרא שם שכתב ונסמכה זו הפרשה בעבור אשר פת תואר, והנה רש"י אמר וכו', וכונתו מה שנאמר אצל הרבה מלכים ושם אמר, כי אמם גרמה להו, עיי"ש.

אמנם על אי קירוב רחוקים משלמים יקר מאד, אין דבר שיכול לתרוץ את זה. והנה הביאור בדברי רש"י מדברי חז"ל, בפר' וישלח ע"פ ואת אחד עשר ילדיו (ל"ב כג), ודינה היכן נתנה חביבה ונעל כפיה שלא יתן בה עשו עיניו, ולכן נעשו יעקב שמנעה מאחיו, ושמא היתה מחזירתו למוטב, ונפלה בידי שכם. ואע"פ שודאי צדק בפסק דינו שלא להשיאה לעשו, כי אף דשמא תחזירונו למוטב, מ"מ יש גם חשש שמא הפכנה לרע, מ"מ על אי קירוב רחוקים משלמים יקר מאד, אין דבר שיכול לתרוץ את זה.

והנה רבינו בביאור הדבר בחלקם בדברי הכתובים אצל לוט, דהנה בריש פ' לך לך (א' א) ויראה ה' אל אברהם כל כך הארץ ואת יובן שם מבואל לה' הנראה אליו, ונפשי יובן שם מבואל על בשורת הורע ועל בשורת ארץ ישראל, ואמנם יעני' בפי' הרמב"ן שם ד' שכתב חז"ל, וטעם לה' הנראה אליו כי הודה לשם הנכבד וזכה בתורה על שניאה אליו, כי עד הנה לא נראה אליו ושמם לו נתנדע אליו במראה ולא במחזה, אלא נאמר לו לך לך מארצך בחלום הלילה או ברוח הקודש וכו', עכ"ל.

הנה לפירוש הרמב"ן אף שנודע לו בשורת הורע ובשורת א"י, מ"מ נתבטל זה אצלו בהודאתו הגדולה, שהורע על עצם היראות השכינה אליו. והרי חשיבות בשורת הורע אצל אברהם אנו רואים (שם ט"ו ב') בטענה לגוי גדול וגו', וירא ה' אתן לי ואנכי ערירי וגו', ומ"מ עצם הגילת השכינה אליו גרמה לו כל כך סיפוק נפשי עד כי הודה רק ע"ז, ונתבטלה בהודאתו בשורת הורע וא"י. ומכאן אנו למדים כמה החשיב והתענין אברהם היראות השכינה אליו. והנה יעני' שם (א' א) וירא ה' אל אברהם אחרי הפרד לוט עמו, ופרשו חז"ל יעני' בריש שם, שכל זמן שהורע עמו היה הדיבור פורש ממנו, הנה אף שעי" התקרבותו ללוט פרש ממנו הדיבור ולא היה לו גיורו שכינה, מ"מ לא נפרד אברהם מלוט.

ומה גרם כפופו של דבר שיפרד אברהם לוט, עיי"ש (י"ד ז) ויהי ריב בין ריבין מקנה אברהם ובין רעי מקנה לוט, ויאמר אברהם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני לביןך וגו', הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי. והיינו, שהמחלוקת והריב אינה סבה מספקת להפרד כיון שכבר אין קירוב אצל ריב, אבל כל זמן שאין מחלוקת ואין ריב בינינו צריך לקרב, ואי גילוי שכינה, הוא היראות הקב"ה אליו זה לא סיבה לפירוד. ואף עם לוט שהיה רשע, כדברי חז"ל בריש"י שם, שכל זמן שהורע עמו היה הדיבור פורש, ועי" בריש"י ע"פ (שם י'), וישא את עיניו, שהביא מד' חז"ל מ"א דורשה לגנאי על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט שבכונתו. מ"מ אין זה סיבה שלא לקרב.

וכאן נרמז יסוד שאמרו חז"ל, גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה. להעניף את קירוב הרחוקים מהיראות השכינה לאברהם. דאדרבה זהו רצונו של הקב"ה, ונכלל בהם הוא אף אתה, וזה הוא יסוד התורה שהתחילה גמ"ח וסופה גמ"ח. ואף היכן שיש ציווי ופסק לנהוג אחרת הוי פגם במה הוא אף אתה, ועי" צריך לשלם יקר מאד, כי זה הכליל יצירת האדם, וכדי להרתיא פגם זה התשלום יקר מאד.

והתבוננת בזה עוד, דהנה יעני' בריש"י (בראשית כ"ט ז) ע"פ ועיני לאה רכות, והוא מדברי הגמ' בבב"ב פ"י ב' ש' נחלין קב"י ע"א, מאי רכות אלימא וכות ממש אפשר וכו' כגון צדיקים דירי הכותב, רב אמר לעולם רכות ממש וכו' שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים שני בנים יש לה לרבקה שתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן, והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת גדול מה מעשיו, איש רע הוא מלסטם את חבריו, קטן מה מעשיו איש חס ויובש אהלים, והיתה בוכה עד שנשור ריסי עיניה, והייתו דמתי וירא ה' כי שנואה לאה, מאי שנואה וכו', אלא ראה הקב"ה ששנואין מעשיו עשו בפניה, עכ"ל הגמ'. והנה דקדקה הגמ' ששנואין "מעשי" עשו בפניה, וגם לא עשתה איש שצדק לברותו רק היתה בוכה ומתפללת לה, ולא דחתה אותו בכדים, והו גדולתה של לאה, בינה וזאת. (שערי אורה ח"ב)

הרה"ג מרדכי קרליבך גרות לפני מתן תורה בלא קבלת מצוות

ואת הנפש אשר עשו בחרן. [פ"ב פ"ה], פרש"י שהניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו, ומקור דברי רש"י הוא במדרש פליט פ"ד, וכך איתא שם, אלו הגרים שניירו, ואם גיורו, למה אמר עשו, אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העכו"ם ומגיירו כאלו בראו, אמר רב הונא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, וכעין זה בילקוט רמז ס"ו יעו"ש.

ראיתי לאחד מן האחרונים שכתב דכל עיקר חלות דין גרי הוא זה שמקבל עליו על מצוות וכן מובאר בהגות אמרי ברוך על הטורי אבן מגילה [ד.ף יג]. דגרות של בת פרעה נתקיימה בכך שקיבלה עליה מצוות נוספות שנצטוו ישראל במצרים, ע"מ פ"ט מלכים ה"א, ואשר בזה ביאר למה לא היה לאברהם דין ישראל אלא משעת המילה ואילך, לפי שכל עיקר חלות שם זה הוא ע"י תוספת מצוות, ורק בשעה שנצטוו על המילה וקיבל מצוה זו, הרי נתפס בגירותו ענין קבלת מצוות כי ניתוסף לו מצוות המילה.

ועפ"י הקשה בהא דאיתא במדרש על הכתוב ואת הנפש אשר עשו בחרן, שאברהם היה מגייר את האנשים ושרה היתה מגיירת את הנשים, וקשה דבשלמא אברהם עצמו היה יכול להיות גר בכך שקיבל על עצמו מצוות מילה שניתוסף לו בתורת יהדות, אכן היאך כל אותם אנשים ונשים נעשו גרים בלא שום קבלת מצוות, דהלא אף אחר שנתגיירו לא נצטוו על המילה כיון שלא היו מזרע אברהם, וצ"ע טובא.

והדברים צ"ע, כי כל דבריו באו ליישר רק היאך נעשה אברהם גר, ובה ביאר דע"י מצוות מילה היה לו אפשרות לעשות קבלת מצוות נוספת על מה שהיה מחוייב, אכן לא נתיישב היאך נתיגיירה שרה עצמה, והלא נשים אין להם מצוות מילה, ואשר ע"כ שייך קבלת גירות אף בלא שום קבלת מצוות, וכפי שיבואר, וא"כ אף אותם האנשים אשר עשו בחרן נתיגירו בלא תוספת מצוות.

ובחי' מור ר"י הלוי ע"ה פירש בא הביא דברי רש"י סוטה יב: והנראה [לחוק] שבת פרעה רחצה בים סוף לטבילת גירות, הרי דשייך גירות לפני מתן תורה, וכן הוכיח שם הגרי"ז ממעשה דתמר יעו"ש, ודלא כשיטת התוס' ששבת קלה: [ד"ה כגון] דלפני מ"ת אין שייך גירות, הא מיהא מפורש בכאן דשייך גירות אף בנקבה, והגם שלא ניתוסף עליה מצוות יתר על מה שנתחייבה מכבר, עכ"ל חל הגירות להיות כתב ישראל גמורה.

אשר ע"כ מוכרח, דחלות דין גירות אינו מחמת קבלת המצוות, כי אם עיקר דין גירות הוא להכנס לבית ולהסתופף תחת כנפי השכינה, וכלשון הגרי"ז בפ"י א"י הי"ד יעו"ש, ומצא דעיקר ענין הגירות הוא מה שהוא נכנס תחת דת יהדות, וא"כ אף שאין שום קבלת מצוות נוספות שייך גירות כל שהוא נכנס לכלל יהדות, וממילא מיושבת היטב האחרונים הנ"ל היאך שייך גירות לאנשים אשר בחרן.

ונאף שהרי"ז שם כתב דגר צדק הוא זה שמקבל על עצמו עול תורה, הנה ברור דכל זה נחלש רק אחר שנתנה תורה, כי התורה היא דת יהדות, ולא חשיבת קבלת דת יהדות בלא קבלת עול תורה, אכן יסוד דין הגירות אחד הוא ליכנס לדת יהדות, ולפני שניתנה תורה הרי שאין שייך קבלת עול תורה, וממילא דכל שהוא מתגייר להסתופף תחת כנפי השכינה זהו עיקר דת יהדות וזה שייכא אף לפני מתן תורה.

ומיטע בזה מה שנשאל מרן ר"י הלוי במכתבו מה תורת קבלת מצוות של גר תושב, והלא באמת הוא מחוייב בהם כבר מימות אדם הראשון וכו', אכן למש"י נחא היטב, כי הנה ברבינו גרשום כריתות ט. [הובא שם על הגליון י:] כתב דגר תושב הוא מקצת גירות, אשר לפי"ז נמצא דאף גר תושב הוא דת מסוימת, וא"כ עיי קבלת המצוות יש כאן כניסה לדת מסוימת ויאם שאין לו שום מצוות נוספות על הקודמות, מ"מ גירות היא במה שבא ליכנס בדת של גר תושב דהייא מקצת דת יהודית.

הא מיהא לפי"ז מיושבת היטב קוי האחרונים הנ"ל, כי יש לומר אדוות האנשים אשר עשו בחרן באמת לא נכנסו לדת יהדות, אלא נתיגירו כגירי תושב, [דאף זה נחשב גירות כמש"י מדברי רבינו גרשום והביאור הלכה פ"י ד"ש סי"ג], וגר תושב פירש שייך אף בלא קבלת מצוות נוספות, כי הלא באמת כל הוא כל גירות של גר תושב שהוא מקבל על עצמו עול ז' מצוות שכבר נצטוו עליהם כמש"י מדברי מרן ר"י הלוי.

זולת כי יש לדון בזה ממה שמבואר מדברי הר"מ דכל עיקר קבלת מצוות של גר תושב הוא שקיבל עליו ז' מצוות הכתובות בתורה, וכתב בחי' מרן ר"י הלוי שם שוהו חידוש דין שנחדש במתן תורה על אומות העולם בעצמם, דלא סגי במה שמהם מקבלים עליהם עול המצוות, אלא צריכים לקבל עליהם ז' המצוות אלו הכתובות בתורה, וא"כ כלאורה נראה לדפני מתן תורה אין שייך כלל ענין גירות של גר תושב, שויר שכ"כ בדרוש לציון סי' י"ג ובקוב"ש ב"ב אות נ"ד.

ענינו של קירוב רחוקים, גדול ונכבד ובשנים האחרונות רבים העוסקים והפועלים בעבודת קודש זו.

כולם אחוזים וזכותם רבה וגדולה. אני זכיתי להכיר מקרוב את פעילות הקודש של ארגון 'אחינו', ולהיות חלק ממערכת נכבדה וקדושה זו. אין להגזר במילים את מסירותם ואת אופי פעילותם, חזורי מוטיבציה ותחושת שליחות, פעילי אחינו פרוסים ברחבי הארץ ועושים את עבודת הקודש.

יש בהם בפעילי 'אחינו', משהו מיוחד במינו, מסירות אין קץ ללוות כל נער וכל בחור בדרכו מעלה, אל שערי הישיבה.

היקף פעילות אחינו, מדהים ומרשים, מאות נערים צעירים משולבים בישיבות הקדושות מזה שנה על ידי 'אחינו', כאשר התהלך מחל בכיתות ח' בבתי הספר התורניים בכל רחבי הארץ והמשך הליווי מתבצע עד קליטתם הטובה והמוחלטת בישיבה.

שעלילי המיתוזקים. הם יצרו את הדרך והשיטה הצעירי לימוד הגמרא, המאור שבה מחזירו למוטב.

נוסף על כך, מפעילי 'אחינו' את הישיבה לצעירים במודיעין עילית לבוגרי בתי הספר התורניים ואת הישיבה הקדושה בהר נוף המיועדת לצעירים מתכוננים שהחליטו לצעוד בשערי הישיבה. אשרי חלקם, על זכותם הגדולה ואשרי העם שככה לו.

ונסיים בדבריו של הגרי"ש פינקוס זצ"ל: כאשר מדברים על ההכנה וההכשרה להיות מזויקים, וההתלבבות בתורת תנועת התשובה על מנת להרים מאשפתות את יקיריו של קודשא בריך הוא, עלינו להחזיר בתוכנו את דברי החזו"א שנשאל כיצד יתכן שהגאון מוילנא זצ"ל חולק על הבית יוסף, וענה על כך כי כלפי הגאון מוילנא יש לנו יחס מיוחד, והוא עומד אצלו בשורה אחת של מוסרי התורה עם משה רבינו ע"ה, עורא הסופר, רבי יוחנן בן זכאי, הרמב"ם והבית יוסף, וכך לדעתי מי שהוא בר דעת וניחון בעין שחל על יודע שהעיסוק הנכון בזה מהוה המשך של כל אותם גדולי עולם - משה רבינו, עורא הסופר וכו', 'ונצב עמם באותה' שורה 'כביכול, כי אמנם כל אחד מאתנו חש כלפי עצמו קטן, אבל ביחד אנו מחוללים מהפכה כלשהי בקרב כלל ישראל, מהפכה שהיא החוליה האחרונה שברשרת המופלאה שתיבאנו בעו"ה אל תכלית אל הדורות ואל קבלת פני משיח צדקנו בב"א.

והנה לפירוש הרמב"ן אף שנודע לו בשורת הורע ובשורת א"י, מ"מ נתבטל זה אצלו בהודאתו הגדולה, שהורע על עצם היראות השכינה אליו. והרי חשיבות בשורת הורע אצל אברהם אנו רואים (שם ט"ו ב') בטענה לגוי גדול וגו', וירא ה' אתן לי ואנכי ערירי וגו', ומ"מ עצם הגילת השכינה אליו גרמה לו כל כך סיפוק נפשי עד כי הודה רק ע"ז, ונתבטלה בהודאתו בשורת הורע וא"י. ומכאן אנו למדים כמה החשיב והתענין אברהם היראות השכינה אליו. והנה יעני' שם (א' א) וירא ה' אל אברהם אחרי הפרד לוט עמו, ופרשו חז"ל יעני' בריש שם, שכל זמן שהורע עמו היה הדיבור פורש ממנו, הנה אף שעי" התקרבותו ללוט פרש ממנו הדיבור ולא היה לו גיורו שכינה, מ"מ לא נפרד אברהם מלוט.

ומה גרם כפופו של דבר שיפרד אברהם לוט, עיי"ש (י"ד ז) ויהי ריב בין ריבין מקנה אברהם ובין רעי מקנה לוט, ויאמר אברהם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני לביןך וגו', הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי. והיינו, שהמחלוקת והריב אינה סבה מספקת להפרד כיון שכבר אין קירוב אצל ריב, אבל כל זמן שאין מחלוקת ואין ריב בינינו צריך לקרב, ואי גילוי שכינה, הוא היראות הקב"ה אליו זה לא סיבה לפירוד. ואף עם לוט שהיה רשע, כדברי חז"ל בריש"י שם, שכל זמן שהורע עמו היה הדיבור פורש, ועי" בריש"י ע"פ (שם י'), וישא את עיניו, שהביא מד' חז"ל מ"א דורשה לגנאי על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט שבכונתו. מ"מ אין זה סיבה שלא לקרב.

וכאן נרמז יסוד שאמרו חז"ל, גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה. להעניף את קירוב הרחוקים מהיראות השכינה לאברהם. דאדרבה זהו רצונו של הקב"ה, ונכלל בהם הוא אף אתה, וזה הוא יסוד התורה שהתחילה גמ"ח וסופה גמ"ח. ואף היכן שיש ציווי ופסק לנהוג אחרת הוי פגם במה הוא אף אתה, ועי" צריך לשלם יקר מאד, כי זה הכליל יצירת האדם, וכדי להרתיא פגם זה התשלום יקר מאד.

והתבוננת בזה עוד, דהנה יעני' בריש"י (בראשית כ"ט ז) ע"פ ועיני לאה רכות, והוא מדברי הגמ' בבב"ב פ"י ב' ש' נחלין קב"י ע"א, מאי רכות אלימא וכות ממש אפשר וכו' כגון צדיקים דירי הכותב, רב אמר לעולם רכות ממש וכו' שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים שני בנים יש לה לרבקה שתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן, והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת גדול מה מעשיו, איש רע הוא מלסטם את חבריו, קטן מה מעשיו איש חס ויובש אהלים, והיתה בוכה עד שנשור ריסי עיניה, והייתו דמתי וירא ה' כי שנואה לאה, מאי שנואה וכו', אלא ראה הקב"ה ששנואין מעשיו עשו בפניה, עכ"ל הגמ'. והנה דקדקה הגמ' ששנואין "מעשי" עשו בפניה, וגם לא עשתה איש שצדק לברותו רק היתה בוכה ומתפללת לה, ולא דחתה אותו בכדים, והו גדולתה של לאה, בינה וזאת. (שערי אורה ח"ב)

והנה לפירוש הרמב"ן אף שנודע לו בשורת הורע ובשורת א"י, מ"מ נתבטל זה אצלו בהודאתו הגדולה, שהורע על עצם היראות השכינה אליו. והרי חשיבות בשורת הורע אצל אברהם אנו רואים (שם ט"ו ב') בטענה לגוי גדול וגו', וירא ה' אתן לי ואנכי ערירי וגו', ומ"מ עצם הגילת השכינה אליו גרמה לו כל כך סיפוק נפשי עד כי הודה רק ע"ז, ונתבטלה בהודאתו בשורת הורע וא"י. ומכאן אנו למדים כמה החשיב והתענין אברהם היראות השכינה אליו. והנה יעני' שם (א' א) וירא ה' אל אברהם אחרי הפרד לוט עמו, ופרשו חז"ל יעני' בריש שם, שכל זמן שהורע עמו היה הדיבור פורש ממנו, הנה אף שעי" התקרבותו ללוט פרש ממנו הדיבור ולא היה לו גיורו שכינה, מ"מ לא נפרד אברהם מלוט.

ומה גרם כפופו של דבר שיפרד אברהם לוט, עיי"ש (י"ד ז) ויהי ריב בין ריבין מקנה אברהם ובין רעי מקנה לוט, ויאמר אברהם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני לביןך וגו', הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי. והיינו, שהמחלוקת והריב אינה סבה מספקת להפרד כיון שכבר אין קירוב אצל ריב, אבל כל זמן שאין מחלוקת ואין ריב בינינו צריך לקרב, ואי גילוי שכינה, הוא היראות הקב"ה אליו זה לא סיבה לפירוד. ואף עם לוט שהיה רשע, כדברי חז"ל בריש"י שם, שכל זמן שהורע עמו היה הדיבור פורש, ועי" בריש"י ע"פ (שם י'), וישא את עיניו, שהביא מד' חז"ל מ"א דורשה לגנאי על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט שבכונתו. מ"מ אין זה סיבה שלא לקרב.

מעלת לימוד תורה לאחרים

הרמב"ם בס' המצוות מצות עשה י"א כתב וז"ל "שציונו ללמוד תורה וללמדה וזהו הנקרא תלמוד תורה. והוא אמרו ושנתנו לבניך, וכתוב בספרי בניך אלו התלמידים שהתלמידים קרוים בנים שנאמר "ויצאו בני הנביאים". יוצא מדברי הרמב"ם שמצוות תלמוד תורה היא לא רק שהאדם ילמד תורה בעצמו אלא יש חיוב ללמד תורה לאחרים. רבינו בחיי בספרו כד הקמח כתב וז"ל "חייב אדם ללמד תורה לחבירו שכל ישראל ערביין זה לזה בכל המצוות" (עי' בעל הטורים פרשת שופטים עה"פ כפר לעמן ישראל), והיינו דמדין ערבות נהיה עליו חיוב ללמד לאחרים וכל זמן שלא לומד עם אחרים חסר בקיום מצות ת"ת שלו.

וכתב להעיר בס' אור אברהם על דברי הרמב"ם בהלכות ת"ת בפתיחה וז"ל "יש בכללן שתי מצוות עשה א. ללמוד תורה ב. לכבד מלמדיה ויודעיה". למה לא הזכיר ענין של לימוד תורה לאחרים וכמשי"כ הרמב"ם בעצמו בס' המצוות הנ"ל? וכתב להסביר עפ"י הרמב"ם בס' המלכות אות ה"ג "התלמידים מוסיפין חכמת הברכה ומרחיבין אותה. אמרו חכמים הרבה חכמה למדתי מרבתי ויותר מחבדי ומתלמידי יותר מכולם וכו'". המקור לזה הוא מדברי הגמ' במכות ד"י ופירש"י ז"ל "ללמוד בהקמון מרבה תלמידים, לו תבואה לפי שלע ידיהם ריבה הפלפול ונתון לב לתורן קושייתיהם". וכן משמע בגמ' תענית ד"ז, יוצא שתלמידים הוא מעלה לצורך לימוד תורה של עצמו והתלמידים מחדדים ומעשירים את הלימוד של המלמד, א"כ אין עיקר החיוב מצד תועלת התלמידים אלא מצד המצוה ללמוד תורה בעצמו. וכן משמע הרמב"ם שהזכיר המצוה ללמוד תורה ולא הזכיר החיוב ללמדה לאחרים. דהיינו לא חייב ללמד לתלמידים וכמשי"כ הרמב"ם בספר המצוות, אמנם אין זה נחשב כחלק נפרד ממצוה זו אלא דכל עיקרו הוא תחת ממש בחובתו ללמוד תורה.

עי' בשאלתות דרב אחאי גאון שאלתא ד' ובדברי הגצ"י בהעמק שאלה (שם) שמסביר מה שזן תלמוד דאחרים ומעשה ידיה איזה ממש קודם, ולכאורה הפירוש שילמד לאחרים ומעשה שלו בפ"ע וכן הבינו התוס' ב"ק דף י"ז ע"א. אולם קשה איך אפשר לומר דגרע ללמד לאחרים וכי בשעה שלומד לאחרים אינו לומד בעצמו ג"כ וגם מוסיף לקח לעצמו ודרשו בעירובין נ"ד ע"א ע"פ "לחיינו כערוגת הברוש" – אם משיע עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה וכבושה זה שהכל מנובסמין בה תלמודו ומקטים בידו, והיינו לימוד לתלמידים זהו קיום תלמודו ומביא לידי מעשה, ועיקר הבעיה בדברי השאלות הוא ע"י מעשה שלו יתבטלו אחרים מלימודה או מניחה עדיף או מעלה דאחרים עדיף או מעשה ידיה' ופרשט השאלות דמעשה שלו עדיף. (עי' מהרי"ן חיות במסכת ברכות ד"ה בדי' ואין אמת אלא תורה שנאמר אמת קנה ואל תמכור).

מובא בגמ' ע"ז ל"ה ע"ב דריש רב נחמן מאי דכתיב "לר"ה שמניך טובים", למה תלמיד חכם דומה לצלוחית של פלייטון מגולין רחה נודף מכוסה אין ריחה נודף ולא עוד אלא דברים שמסוכין ממנו מתגלים לו שנאמר "עלמות אהבך". ופירש"י מגולה ריחו נודף, והיינו דכתיב שמן תורק שמן כשארה מלמד לאחרים ואצא לך שם, מתגלין לו מעצמם בלא טורח שהוא מלמדו. וכתב בבבא הידית (שם) דהוא מדה כנגד מדה דהוא פותח לכבוד אחרים כשלמלאו אותם כן הקב"ה פתח לכבוד דבריים הסתומים ממנו ולא יתן צורך ללמד מאחרים, ולמשמע שלימוד תורה לאחרים משפר את הלימוד שלו.

ומאידך אנו מוצאים בגמ' סנהדרין צ"א ע"ב "רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא כל המונע הלכה מפני תלמידי אפילו עורבין שבמיני עמו מקללין אותו, ונולא ב"ד ישמעאל אומר מנבקין אותו ככברה", והיינו שמונע מללמד תורה לאחרים הרי הוא ככברה שחורתי מתורקת ומתחרת ממנו. כן כתב בחידושי מהרש"א (שם) וז"ל "מנבקין אותו וככרה כענין שאמרו בע"ז ל"ה שת"ח דומה לצלוחית של פלייטין אם הוא מריק תורה לאחרים ריחו נודף ומוסיף חכמה, ואם הוא מוזיק תורתו ולעצמו ואינו רוצה ללמדה לאחרים אינו מוסיף חכמה ומאבד תורתו (עי' בפירוש מדרש שמואל על מסכת אבות בכיבוד דברי התנא אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך). הגאון רבי חיים פלאגי בספרו תורה וחיים מערכת א' אות ב' כותב וז"ל "ידוע הדבר והמפורסם הענין לעיני כל יודעי דעת ודין גדולה תורה שנותנת חיים לעושה, כן כזאת מענין מי שהוא עינו צרה בת"ת ואינו מלמד לאחרים אינו מאריך ימים, ומהאי טעמא ממו כ"ד אלף תלמידי ר"ע פריייה ענינה צרה אלו באלו כמובא בב"ר בראשית פשיטה ס"א, וזה כוונת הכתוב בסדר עקב "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס', וסמך ליה למען ירבו ימיכם, והיינו

רבינו הגרי"ש אלישיב זי"ע

להקריב רוחניות כדי לפרסם מלכות שמים

וה' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמו (בראשית י"ג, ד"ד), אמרו בפסיקתא (ב) "יא"ר אלעזר בן פרד בשם ר' יוסי בן זמרא, ראה כמה קיפח לוט הרשע את אברהם הצדיק מן הדיבר, שכל זמן שהיה לוט דבוק בו לא הסיח הקב"ה עם אברהם, כיון שפירש לוט הימנו קפץ הדיבר על אברהם, שנאמר וז' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמו".

כל עוד שאברהם אבינו חשב שתהיה תועלת והשפעה על לוט בן אחיו, טיפל בו, קיפח שגבל זה נפסק ממנו הדיבור. כלומר אברהם אבינו הקריב גם את הרוחניות שלו כדי לפרסם מלכות שמים בעולם!

וזהו שאמרו חז"ל "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה, דכתיב אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך" (ילקו"ש וירא צב). כי מה היתה הכנסת אורחים של אברהם אבינו – להודיע שיש מנהיג לבירה, לגייר גרים [וכמו שאמרו התוס' (ברכות מי ע"ב ד"ה אמר אביי) "ודכל ברכה שאין בה מלכות שמים אינה ברכה... אבל אלקי אברהם הוי כמו מלכות, דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו"] – אף שגבל עבודה זו מנוע היה מקבל פני השכינה. והו' – "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה", גדול מי שמכניס אורחים תחת כנפי השכינה להשקותם מבאר מים חיים יותר ממה שהוא בעצמו מקבל פני השכינה. בירושלמי ברכות (פ"ג ה"א) איתא "ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר' שמואל בן יוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית" מה דינו. ולכאורה, מה המקום לשאלה זו "קומי ערסיה דר' שמואל בן יוצדק".

אכן יתכן שכונת השאלה היתה, יש שאדם חונן בכשרונות גדולים, ואילו היה משתמש בהם רק לעצמו ללמוד תורה היה עולה מעלה, אך אותו אדם "הקדיש עולתו לבדק הבית" – לחזק את בדיק העם, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה מט ע"ב) "מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד... אלא... תורה ללמדה, זו היא תורה של חסד. שלא ללמדה, זו היא תורה שאינה של חסד". ור' יוחנן בא כנראה לרמז על ר' שמואל בן יוצדק שהוא הקדיש עצמו לבדק הבית אע"פ שהיה עולה ומתעלה הרבה יותר אילו היה כולו לגבוה.

(דברי אגדה, פר' לך לד')

הלומד תורה לאחרים כי בנים נקראו תלמידים הוא יזכה לאריכות ימים". (עי' בפירוש יפה תואר במד"ר שם).

מובא בגמ' מכות ד" – הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו דכתיב וחי וגו' עבד ליה חיותא, כמו"כ מובא (שם) תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עבד ליה מידי דההוי ליה חיותא, וכתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות רוצח ה"א וז"ל "והיי בעלי חכמה ומבקשה בלא תלמוד כמתה תשובין וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו". מובא בגמ' בימ" פ"ד דר' יוחנן לא היה יכול לחיות בלא תלמודו ריש לקיש שהיה מקשה לו שברים וארבע קושיהו וע"י ורווחא שמעתתיה והיה בוכה עד שיצא מדעתו וחכמים ביקשו עליו רחמים ומת, רואים כשחסר את הרווחא שמעתתא שגם התלמיד להרב חיי בעלי החכמה כמתה הן חשוכין.

* * *

חשוב הוא לימוד תורה לאחרים כמו שמוצאים אנו בתנא דבי אליהו רבה פכ"ז וז"ל – "הלא פרוס לרעב לחמו וגו'" (ישעיהו נ"ח) אין רעב אלא הרעב מדברי תורה וכו'. מכאן אמרו אם יש אדם מבין פירט מתורתו ג"כ לאחרים כדי שתרכבו חכמתו ומוסיפין לו עליה משמע דע"י שמלמד אחרים תרבה חכמתו, וכך משמע מדברי הגמ' תמורה ט"ז ע"א ע"י"ש עה"פ "רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה" (משלי כ"ט), בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו למדני תורה אם מלמדו מאיר עיני שניהם ה'. וכן מובא במד"ד וירקא ל"ד ר', ומשמע דהמלמד תורה לאחרים זוכה בעצמו לתוספת חכמה.

בהקדמת ספר שערי ישר להגרש"ש זצ"ל מובא לגבי לימוד תורה לאחרים דמלבד הענין הטבעי שבו יש בזה ענין סגולי, דע"י שמוכה אחרים דברי תורה זוכה הוא עצמו לתוספת בינה בדברי תורה ובעיני שאמרו בגמ' תענית ט' ע"א דהמפריש צדקה מממונו זוכה לעשירות וכמשי"כ "עשר תעשר" עשר שביל שתתעשר, כן הוא הרב לענין לימוד תורה דע"י שנותן מעשר ממנו עבור אחרים הייתה זוכה להתעשר בתורה ע"כ. וכך משמע מהגמ' בעירובין נ"ג ע"א – רבינא אמר בני יהודה דגלו מסכתא נתיקמה תורתם בידם בני גליל דלא גלו מסכתא אל נתיקמה תורתם בידם, בני גליל דלא גלו מסכתא לא נתיקמה תורתם בידם ופרש"י – דגלו מסכתא לימודו לאחרים. וכתוב שנתקיימה תורתן בידם ומבואר מדברי רש"י דהיינו שזוכרים את התורה וכן מתיישבת היא על לבם היטב. (עי' בהקדמת חק המלך עמ"ס ב"מ משכ"ב).

* * *

עוד מעלה מוצאים אנו בלימוד תורה לאחרים דע"י שמוכה את הרבים שמפין את תורת ה' לאחרים זוכה להצלחה בחינוך לידיו, וכן כותב החתם סופר בהקדמתו דזה מה שכתוב בתהלים ל"ז "כל היום חונן ומלוה" ואו "הורעו לבדיכה". וכן אמר הגר"ח מבריסק זצ"ל וז"ל – איני יודע ליתן עצות להצלחה בחינוך, אך דבר אחד ראיתי מי שמוכה את הרבים יש לו בנים טובים כמאמר הפסוק "אביר בארץ יהיה וזעו דוד ישרים מבורך". כתבו האחרונים לביאר הפסוק "יזל מים מדליו וזעו רבמים רבים", דהנה אחו"ל אין מים אלא תורה, ומרומם בזה דאם מודיל מים ומלמד תורה לאחרים או זוכה שבניו יהיו תלמידי חכמים גדולים "וורעו במים רבים".

מרנא החזון אי"ש

וכשם שאברי האדם מתחלקין לפעולותיהן, עין רואה ואוזן שומעת וידיים עסקניות, כך העם כולו הוא כנוף אחד ואישים נפרדים בו, וכל איש צריך למלא תעודתו. ואם היו בני תורה עומלים בתורה לאמתתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים הרבה, מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"ב בשפע קדשם, בהשפך רוח טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמיתי, הדבר ניכר לעיניו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בס' לדקותם.

(קובץ אגרות ח"ג ס"ב)

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלהן פרץ

מעשר זמן

חלק ממלכות הארצות 7, היא לגרום שיהב על אחרים ככזרסה, וכדליתא כספרי, וכ"כ הרמב"ם בספר המלכות. והנה בשו"ת "אגרות" כתב, כמו שמוחיוב ארס להפליס עשירית מכספו לזדקה, כך גם מזמנו יתן עשירית לקיבוד רחוקים.

ואפשר, כיוון שבמלכות אמונה לא מנינו שיעור, שמה ארס המדובר בקיבוד לאמונה לרד לעשות ככל יכולתו זזה שהרי היא מלווה שלא יכולה להעשות על ידי אחרים וכשאי אפשר ע"י אחרים הכי אין גבול לזה, וכדי האגרי"מ מיייר לענין קיבוד לתורה וללימודה.

דברים בטלים

הרמב"ם בספר המלכות כתב, לך חיוב לספר שבחיה הצורא לגני ארס, וכלקטו: נספד שבחיו, ונקרא לגני ארס אחרים לזכור אותו. ולפי זה המונע מלספר שבחיה הצורא, ותחת זאת מרבה דברים בטלים, נראה כמפסיד ומבטל מלוא עשה וקטאו ארס כן מי שיושב במחילת פורק עול ולא מוזדד לקרבו לעבורה בחכמה ובהשכל מפסיד מלואות תוכחה ומבטל מלווה הני"ל לספר שבחיו על הצורא.

נועם הליכות

לדקו חז"ל, והאבה וכו', שיהא שם מלכות מתחלה על ידך וכו', דבור נחמת עם הצריות וכו'. לרס חשיבות דברים אלו שמה מותר לתת כסף מעט כדי שחביו ילמד איך שיהא משאו ומתנו נאה וזכר שיהא חיוב גדול ונפסק כד"ף סוף מסכת יומא ובלעדי זה נופל ארס בעצירות גדולות וחילול ה' על כולנה, ואפשר, ארס צדק שאין ליצורו נחמת והוא מצוה צתנהגותו מפסיד מ"ע זו של והאבה. ומוסדות המלמדים תלמידים כן לנהוג בדרך טובה ונחמת שמה יוכל ארס לתת ממעשר כדי להתלמד בזה.

אל תפנו אל האילים

בשו"ע אר"ח (ש"ז) מצוה, לחן לקרא ספרי "עמונאל", והעונם מצוהר שם משום אל תפנו אל האילים. אשר נראה מזה דגם ספר סיפורים סתם גם לא של גנאי עובר על איסור כיון שמקשיע מחשבתו בזה.

ותמהג, מדוע א"כ מותר לספר לחביו סיפורים כמבו' דרמ"א ש"ז שני ארס סיפורים עונג להם מותר לספרם זל"ז, וסמא יך לומר דליוור אינו מקשיעו, ולא נחשב מפנה א' ח' מדעתו שלא כמו קריאת ספר.

ביסוי הדם

הגליו מהרש"א (ו"ד כ"א) הקשה, הלכה היא מי שגמלא בים לא יחשוט עוף, שהרי לא יוכל לכסות, נמאל לחסור להכניס עצמו למלוה שלא יכול לקיימה משום "ויראת", ואמאי מותר שלא לכסו בגד של ציאת ללא יציאותיו והרי מכניס עצמו למלוה שלא יכול לקיימה.

וקטאו יך לחלק בין חסרון טכני לחסרון הלכתי, דחסרון שאין עפר, כיון שהורא במלך זה יך לו להימנע. אבל חסרון שאי אפשר לקשור, שזכו הטורה זותה אין זה חסרון ואי יראת לעשות דבר שיראת ד' מונעת לעשותו מתוקן.

עורך הרב הלל מן

הדרך לקרב רחוקים - באמצעות הגשמיות

כשהתחיל הגל הראשון של העליה מרוסיה לארץ הקודש, הוקמה ה'ועדה לקליטה ורוחנית', הם באו להתייצעות אצל המשגיח רבי שלמה וולבה זללה"ה.

המשגיח ז"ל אמר להם שבמקום להביא לעולים החדשים טלית ותפילין, שיביאו להם דירות ועבודה, והם לבד כבר יבואו לבקש טלית ותפילין.

בהקשר לכך הוא סיפר, שכאשר הכניס גיסו הרב קריסוורטה זצ"ל לביתו פליטות שואה, בא לרב מברסק שאלו כיצד לקרבו לתורה ומצוות, היות ונשכח מהם כיצד בשנות הזעם כל מה שקבלו בבית הוריהן.

ענה לו הרב מברסק - "לא צריך לדבר איתן כלום, רק לקנות להן בגדים וממתקים, והן כבר התקרבנה לעצמן לאידישקייט".

כי הדרך האמיתית להראות חיבה היא להראות את מילוי הצרכים הבסיסיים, והם יראו בדוגמא אישית בביתם, כי הם צריכים בתמורה גם להתנהל כאורחותיו של הבית באורחותיו התורניות.

יום אחד בבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים, וילמדו את ישראל דרך ארץ, בשנה בשנים בשלש, עד שיתישבו ישראל בארצם, יתגדל ויתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם כולו ויבא שמופ העולם ועד סופו, הן לא עשו כן, אלא כשנכנסו לארצם כל אחד ואחד נכנס לכרמו וליינם, אמר, שלום עליך נפשי, כדי שלא להרבות את הטורה, ושנו חכמים במשנה, הוי (מעט עוסק ועסוק) [מעט בעסק ועסוק בתורה], והוי שפל רוח בפני כל אדם [ואם בטלת מן הטורה יש לך הרבה בטלים כנגדך] [אבות פ"ד מ"א], וכשעשו בגבעת בני בנימין דברים מכווערין ודברים שאינן ראויין, באותה שעה ביקש הקדוש ברוך הוא להחריב את כל העולם כולו, אמר לא נתתי תורתי לאילוי (לא) [אלא] שיקראו וישנו בה וילמדו הימנה דרך ארץ אלא לא כך כתבתי בתורתך אף על פי שאין בהן דברי תורה אלא מדרך ארץ ורדפו מכם משה מאה (ויקרא כ"ו ה), אבל אם תעשו את התורה ותעדיפו עליה, אחד מכם ירדף אלף ושנים ינוסו רבבה (דברים ל"ב ה), לפיכך נתקבצו ויצאו למלחמה ונהרג מהן שבעים אלף, ומי הרג את כל אילו, אמרו, לא הרג אותן אלא סנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופינחס בן אלעזר הכהן.

הרבינו בחיי פרשת אמר שכתב וע"ד המדרש: (ויק"ר ל"י) "פרי עץ הדור", זה אברהם, "כפות תמרים", זה יצחק, "וענף עץ עבות", זה יעקב, "וערבי חבל", זה יוסף. באור המדרש הזה: הזכיר לשון "פרי" שהוא לשון יחיד והמשיל בו את אברהם כי כן אברהם התחיל ליהוד' בעולם ולפרסם אלהותו, והיו דבריו עושין פירות, וכה"א: (בראשית יב, ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן", וכתב: (יחזקאל לג, כד) "אחד היה אברהם", "עץ" כשם שהעץ יבש בהעדר המים וחוזר ועושה פירות, כך אברהם לאחר שנתיאש הוליד בן למאה שנה. ע"כ. משמע קצת שאחר שיבש האילן אבל מכיון שעשה פירות ע"י שהכניס תחת כנפי השכינה נתעורר אילנו שלו להיות מוציא פירות וע"י זכה ליצחק.

ד. להקל קולות בשביל קירוב רחוקים. החזו"א באו"ח סוסי" ט"ז כתב שמותר לדבר דברי תורה לפני נשים ששערן מגולה כשרוצה לקרבו, והטעם משום שעת לעשות לה' הפרו תורתך, בספר אבני ישפה ה"ה ה"מ סי' ק"ה דן אם מותר לגנוב דעת הבריות בשביל לקרבו רחוקים ולהשפיע אליהם שיהיו בתשובה, (ע"י שישתלו בהיצאה לאנשים רחוקים אנשים שחזרו בתשובה כבר, והם יחזקו את דברי המרצה) דאולי עת לעשות לה' הפרו תורתך נוכל להקל אף באיסור זה עיי"ש. וראה עוד באגרות משה או"ח ה"ה סי"א, שבמקום שאי אפשר בעניין אחר מותר להרבות בפני אנשים ונשים ללא מחיצה ביניהם כדי לקרבו לתורה. אבל הוסיף שם שכל זה שלא בשעת התפילה, ומשמע מדבריו

ה. לבטל תורה בשביל לקרב רחוקים. בספר תשובות והנהגות ה"ב סימן תנן הביא לדברי מהר"ם ש"ק בתשובותיו (יו"ד רכ"ו) מסיק שאם להכנסת כלה מותר לבטל תלמוד תורה, הוא הדין וכ"ש להכניס בנים לאבינו שבשמים שחיביבין לבטל, וכתב שם על דבריו, ולפעמים זכות רבה היא להציל נפשות וזה גופא יעניק לו סייעתא דשמיא להצלה בלימודו, אכן לפעמים עצת היצר היא להפריעו מלימוד התורה לגמרי.

ו. פעמים בקירוב רחוקים מקיים מצוות פדיון שבויים. בספר בינה ודעת פ"ב כתב שיש להוציא כל ממנו בשביל להציל יהודי שומר מצוות משמד רוחני וכל שכן הוא המהצלת נפשות, וכן להציל ילד מחינוך חילוני, והוסיף שאפילו יהודי חילוני אם ברור שפועלה זו תשפיע עליו למשל שיהיה בסמינר לקירוב רחוקים צריך לתת כסף עבור זה מחמת מצוות פדיון שבויים.

ז. הדרכה למתקרבים ובעלי תשובה. לגבי עניין הפרנסה ברוב פעמים לא כדאי הוא להם לעזוב את מקום עבודתם, והדברים מפורשים במשך חכמה משך חכמה פרשת נצבים וז"ל והנה לצדיק גמור נאה כרשב"י, דמלאכתם תהא נעשית על ידי אחרים. אבל לבעל תשובה שכבר נשתרש בחטא, לו אין נאה לילך בטל ולעסוק רק ברוחניות, משום דעלול הוא לחזור לסורו. לו יאות כר' ישמעאל שיגיעת דרך ארץ עם התורה משכחת עון, כמו שאמרנו ז"ל. ולכן כאן אחרי התשובה כתיב "בכל מעשה ידיך" והבן.

ח. אופן הקירוב. הנה אצל גר מצינו שמודיעים לו את כל הדברים הקשים תחילה כדי שימנע מלהתגייר, אמנם אצל בעלי תשובה פשוט שראשית מודיעים אותם הדברים הקלים לקיימם. וכתב הרש"ר הירש דברים ו-ג קירוב רחוקים יש למסור תחילה את העובדות ההיסטוריות המחיבות אותנו לקיים את המצוות ורק אח"כ אפשר למסור את תוכן המצוות בדרך זו תהא יראתו קודמת לחכמתו.

ט. גודל החובה בקירוב רחוקים המושלת בעיקר על גדולי ישראל. בתנא דבי אליהו רבה פרשה יב. ושמא תאמר אותן שבעים אלף שנהרגו בגבעת בני בנימין מפני מה נהרגו, היה להן לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע ופינחס בן אלעזר עימם, שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם, ויגביעו (בגדים) [בגדיהם] למעלה מארכובותיהם, ויחזרו בכל עיירות ישראל,

א. מקור העניין. בפרשתנו פרק יב סוהו ה' אָת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ קָתְרָן. ובתרגום אונקלוס שם וית נפשתא דשבעידו לאוריתא בחרן. ובגמרא מסכת סנהדרין דף צט ע"ב, אמר ריש לקיש כל המלמד את חברו מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. עוד במסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק יב ומקרבן לתורה כיצד מלמד יהיה אדם מקפה את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה כדרך שהיה אברהם אבינו מקפה את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה. ולא אברהם לבד עשה כן אלא אף שרה שנאמר ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית י"ב ה). והלא כל באי עולם אינם יכולין לבראות אפילו יתוש אחד ומה תלמוד לומר ואת הנפש אשר עשו בחרן (שם) מלמד שהעלה עליהם הקדוש ברוך הוא כאלו עשו אותם:

[הנה יש לדון לגבי אברהם אבינו, האם רק הכניס אנשים הללו לאמונה בה' וקיום ז' מצוות בני נוח או אף למד איתם תורה, דלשון התרגום ששיעבד אותם לאוריתא, וכן בגמרא בסנהדרין (הובא לעיל) מכאן למדו שהמלמד את בן חבירו תורה כאילו עשאו, ולכאורה צ"ע האידך היה מותר ללמדם תורה הא אסור לנכרי ללמוד תורה וללמדו, וזוה יש שביארו ששודם מצד תורה ליכא לאיסור בה שיהי רומזים את האיסור מלישנא דקרא מורשה אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, אבל לפני שניתן לישראל התורה לא הייתה מאורסת להם ופשוט. והנה לשון המדרשים שאברהם גייר אותם, וצ"ע איזה גירות היה שייך קודם מתן תורה, ועיין חידושי הגרי"ו עה"ת בפר' בא בעניין גירות של קודם מתן תורה, ובעיקר הגירות שהייתה שם מצאתי לשון בערוך לגר סנהדרין דף פט עמוד ב שבמבאר שא"י גירות להיות ישראל אלא להכניס בכלל כנפי השכינה, וז"ל ובפרט של אלא"ה וכל עסקו ביה להכניס בני אדם תחת כנפי השכינה ולהורות להם שיש ביה לעולם יחיד ומיוחד וכאשר העיד עליו הכתוב ויקרא שם בשם ה' אל עולם וכן ואת הנפש אשר עשו בחרן ומטעם זה לא צוה להם הקדוש ברוך הוא עדיין המצות שבין אדם למקום שהיה די להם במצות שבין אדם לחבירו שע"י נתקרבו לב"א להורות להם מציאות השם ואחדותו.]

ב. המקרב רחוקים מקיים מצות עשה דאורייתא. המקרב רחוקים מקיים מצוות עשה מדאורייתא של אהבת ה'. כן כתב בספר המצוות לרמב"ם וז"ל והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המיוחבת. וכו' ולשון סיפרי (שם) ואהבת את י"י וכו' אהבו על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. ר"ל כמו שאברהם בעבור שהיה אהב השם כמו שהעיד הכתוב (ישעי' מא) אברהם אובה איהו גם כן לגדול השגתו דרש האנשים אל האמונה מחזק אהבתו כן אתה אהוב אותו עד שתדרוש האנשים אליו: [יש שלמדו מכאן שזהו המצוה לגייר את הגרים כ"כ הר"י פלאא בביאורו לרס"ג עשה י"ט בסוף המצוה, אמנם רהיט לשון הרמב"ם ודאי שאף המחזק את האנשים יהודים הרחוקים מהאמת ומכניסים לאמונת ה' כש"כ שהוא בכלל מצוה זו.] זכותו העצומה של המקרב רחוקים, מבוארת במשנה מסכת אבות פרק ה' משנה י"ה כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו.

ג. המקרב רחוקים האם מקיים בזה מצוות פרו ורבו. הנה לשון מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כו דבר אחר כל המכניס בריה אחת תחת כנפי שמים מעלה עליו הכתוב כאילו בראה כאילו יצרה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן וכו', וא"כ לכאורה מדוע שלא יקיים מצווה בזה דהרי כאילו בראו. וכן לשון מחזור ויטרי סימן תכד שכל המלמד תורה לחבירו מעלה עליו הכת' כאילו ילדו. שנא' ואת הנפש אשר עשו בחרן. ותרג' אונקלוס וית נפשתא דשבעידו לאוריתא בחרן. וכל כך למג. מפני שמביאו לחיי העולם הבא: וספק זה לפי מה שמצאתי בהגהות חכמת שלמה לשו"ע אבן העזר ס' א' ש' כ' נסתפקתי במי שגידל יתום בתוך ביתו אם נחשב זה קיום פ"ו כיון דאח"ל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו א"כ י"ל דהוי נמי כאילו קיים פ"ו וכו', ולכאן הרי כאן ג"כ הלשון כאילו ילדו. מדברי הרבינו בחיי משמע שהמקרב רחוקים זה סגולה לזרע של קיימא, שכתב

יומא טבא לרבנן
חידושי ויצא לאור הספר
חידושי שבט הלוי
על מסכת שבת
ממרו רבינו בעל שבט הלוי שליט"א
דרכי תשובה
חידושי סוגיות וביאורים בעומק ועיון
על סדר המסכת דף אחר דף.
ובדברי רבותינו הראשונים והאחרונים
ניתן להשיג בכל חנויות הספרים
לחזקונות 03-5798836

הנושאים הבאים
לך לך - עניני קירוב רחוקים, ואת הנפש אשר עשו בחרן (יב, ה), סנהדרין צ"ט ב'.
ורא - אנוס ושווג בעבירה, בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת (כ, ה).
חיי שרה - שטר מתנה, ויתן לו את כל אשר לו (כד, לו), שטר מתנה הוראת להם (רש"י).
תולדות הפסקה
ויצא - גונב ומזיק דבר איסור, ותגוב רחל את חתומים אשר לאביה (לא, יט), להפריש את אביה מע"ז נכתובה (רש"י).
וישלה - הליכה במקום סנה, קטונתי מכל החסדים (בב, יא), אל יעמוד אדם במקום סנה, שבת לי"ב א'.
וישב - זמן הדלקת נר חנוכה, ענינא דימא מקץ - הפסקה

מכון ירושלים
הופיע
יד דוד
על מסכתות
נדרים נזיר וטוטה
להגאון רבי דוד זינצהיים זצ"ל
יו"ל לראשונה מכת"י המחבר עם מקורות וציורים

מוסד הרב קוק
חדש
עולם התורה
חידושי הריטב"א
על מסכת קידושין
מהדו"ב
על-פי כתב-יד יחיד בעולם

רבי ישמעל דוד פינקוס - רב אב"ד יראים אופקים [תש"ה - תשס"א] משיחותיו

הדרך לקרב רחוקים הנלמדת מחז"ל

קיימת חובה עלינו לדאוג לקירוב רחוקים, הרי כולם בכלל ישראל, וחלה עלינו ערבות, ואנו יודעים שאם החיוב אינו משלם הערב משלם, ומי יודע כיצד נוכל לתת את הדין על אלו החוטאים יום יום בעבירות חמורות, ואנו ממשגיחים לחתום על הערבות בעבורם. ויש להביא על כך רמז שהיו י"א מיני קטורת, עשרה ירחין טוב, ואחד הלבנה ריחו רע, שיש לצרף גם היחס הנינוש בשיש עדה קדושה שהן מיני עשרה בלעדין, אבל אין לצרף בעשרה עמו. וזכר לדבר הפסוק 'לא אשחית בעבור עשרה' אבל על פחות מעשרה לא התפלל אברהם, ומה העניין בין לצרף את הפושעים לתפילותינו.

לפי הרבנו בחיי כי שם שמים מתעלה ומתקדש בשעה שהרשעים חוזרים בתשובה, ונמנין בכלל הצדיקים, שאם לא כן הצדיקים נתפשים עליהם מפני ערבות, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה, ומטעם זה נצטוונו במצוות לולב ליקח ארבעה מינים באגודה אחת, ולתת ערבב שאין לה טעם וריח בכלל האתרוג שיש בו טעם וריח, ובכלל הלולב וההדס וכו', ואנו מצינים לקב"ה ככולם כאחד.

דוגמא לדבר נוכל להתבונן באורחות חייו של הצדיק הירושלמי רבי אריה לוי זצ"ל. פעם כשגמר תפילותו ערבב שבת לאחר שיצא מבית הכנסת לביתו ופניו כמלאך ה' צבאות, בדרך ניגש אליו איש שאינו שומר תורה ומצוות, ובידו סיגריה דלוקה, ושאל את הרב איפה מלון "המלך דוד" בירושלים.

למרות שאותו איש התנהג בחוצפה, שביקש טובה מהרב בעוד שבידו סיגריה דלוקה, בכל זאת נענה הרב בסבר פנים יפות, ואמר - לא אוכל להסביר לך מהמקום הזה היכן המלון, לכן אני בעצמי אבוא עימך.

כשהלכו בדרך אותו האיש החצוף המשיך לעשן כרגיל, והרב כדרכו בקודש התנהג עם היהודי בארץ אפיים, לאחר כרבע שעה כשניתן היה לראות את המקום, אמר לו הרב "זהו המלון שביקשתי".

כשראה אותו אדם את התנהגותו של הרב עמו אמר לו - ידע לך שיש לי לב קשה מאוד, אף אחד לא שבר לי את הלב, היחידי שהצליח לשבור את ליבי זה אתה, כי למרות שהתנהגתי לא הייתה רצויה, מכל מקום לא כעסת עלי, ועל כן אני מבטיח לך, שאם יש אנשים כמותך בעולם אני לא מעשן יותר בשבת.

קירוב רחוקים

אברהם אבינו זכה להכיר את בוראו בכוחות עצמו. כמו שכותב הרמב"ם: 'כיון שנמל איתן זה התחיל לטוטט בדעתו והוא קטן, והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה, היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג'. וליבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מדעתו הנכונה וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכול ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו.

אברהם אבינו לא הסתפק במה שהוא לבדו יודע את האמת. אלא כיוון 'יודע שכל העם טועים' לא הסתפק בידיעתו 'התחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם'. הכרת האמת חייבה אותו להביאה לעם כולו ולהנחילה לבניו אחריו.

החובה הזאת לגלות את האמת לכל מי שאינו יודע אותה, מלווה אותנו ומחייבת אותנו. 'היחובת הלבבות' בשער אהבת ד' כותב: 'וראוי לך לדעת שאפילו זכויות המאמין הוא גדל ומתגדל, ואפילו אם הוא גיגע לעלות מדרגות מעלות העליונות כמלאכים, אינו דומה למי שמיישר אחרים לעבודת ד'".

רבי איצלה וולוז'ינר הבן של רבי חיים וולוז'ינר בהקדמה ל'נפש החיים' כותב שאבא היה רגיל לתבוע אותו תמיד שהוא לא עושה מספיק לאחרים 'וכה היה דברו אלי תמיד שהאדם לא נברא לעצמו אלא לאחרים ככל אשר בידו לעשות'.

כאשר הקב"ה רואה את 'זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד' ואין לתושבי סדום זכות קיום. מגלה הקב"ה לאברהם אבינו את מה שבדעתו לעשות. שהרי 'קראתי אותו אברהם אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי'. לאברהם אבינו יש שייכות ואחריות לאנשי סדום 'לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו'.

כאשר נודע הדבר לאברהם הוא מתחיל להתמקח כביכול עם הקב"ה: 'האף תספה צדיק עם רשע אולי ישנם חמישים צדיקים בתוך העיר' והוא ממשש 'אולי ימצאון שם שלושים' אולי ימצאון שם עשרה'.

והדבר פלא פלאים, זעקתם של נפגעי אנשי סדום ועמורה נמשכת ועולה לשמים, מידי יום ביומו נעשים מעשים אכזריים ונוראים לאנשים חפים מפשע מתוך רשעות איומה. בורא עולם מבקש להפסיק מצב זה לבער הרע מן העולם ואברהם אבינו מנסה לעצור זאת מתווכח ומתמקח.

לו יצויר, שאל הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל מנהלה הרוחני של ישיבת חברון, לו יצויר שהקב"ה היה מבקש למחות מעל פני האדמה את גרמניה הנאצית בעיצומה של ההשמדה הנוראה כאשר דם ישראל נשפך כמים ואחד מגדולי ישראל היה מתפלל לקב"ה ומבקש 'אולי ישנם שם כמה צדיקים? האם הינו מבינים זאת?'.
אלא וודאי שגם אברהם אבינו ידע והבין 'כי כלתה הרעה' וצריך להפוך את סדום ועמורה, רק אברהם אבינו חשב שאפשר להפוך את סדום ועמודה לא במהפכת סדום אלא במהפכה נינווה. ועל זה התפלל 'אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר' אולי יחד איתם אצליח להביא להמפכת נינווה

לחזרתם בתשובה של כל אנשי העיר. יש מדרש נפלא שהגאון מציין אותו ביו"ד שעי"ו. הגאון מביא שהמדרש נמצא בשלמות בספר מנורת המאור. כתוב במדרש סיפור נפלא מאד שהתנא הקדוש רבי עקיבא יצא וראה אדם עם צער וסבל נוראים. רבי עקיבא לא יכול היה לראות את הצער הנורא הזה ושאל אותו אם יש לו תיקון. ענה לו, שאמרו לו, שאילו היה לו בן שהיה אומר קדיש, שהיה אומר ברוך שם ד' המבורך. זה היה תיקון עבורו והיה יוצא מן הפורעניות.

כתוב שם במדרש שאותו אדם היה רשע מרושע. הורג נפשות, אבל רבי עקיבא לא עזב אותו. 'באותו שעה נצטער עליו רבי עקיבא' על הרשע הזה שסובל כל כך ייסורים 'והיה הולך מעיר לעיר עד שהגיע לעירו ושאל היכן הוא והיכן ביתו? אמרו אנשי עירו שישרף בגיהנום', כזה רשע היה. וכששאל על אשתו 'אמרו ימחה שמה וזכרה מן העולם'. כזו מרשעת הייתה.

ישאל על בנו, אמרו הרי הוא ערל. אפילו מצוות מילה לא קיימו בו. מייד תפס רבי עקיבא לבנו והושיבו לפניו ללמוד תורה ולא היה לומד. ילד מכהו אבא רשע מרושע ועם כזו אמא מרשעת, לא פלא שלא רצה ללמוד. 'עד שישב עליו בתענית ארבעים יום. יצתה בת קול ואמרה: על זה אתה מתענה? אמר הן. עד שהולכו לביתו ולמדו ברכת המזון וקריאת שמע ותפילה והעמידו והתפלל ואמר ברכת את ד' המבורך באותה שעה התירוהו מן הפורעניות וברא אותו האיש בחלום לרבי עקיבא ואמר לו תנוח דעתך שהצלתי מדינה של גיהנום'.

באמת צריך להבין, וזו גם הייתה הקושיא של הבת קול, התנא האלוקי רבי עקיבא, שכל רגע ורגע שלו זה תילי תילים של הלכות. בקדושה וטהרה שאין לנו השגה. והוא הלך מעיר לעיר, ישב בתענית ארבעים יום, ועל מי? בשביל כזה רשע שהגיע לו כל העונשים האלו ובלל זאת עשה רבי עקיבא כל דבר שבעולם כדי שהבן הזה יוציא את אביו מעונשי הגהנום שלו. ללמדנו עד כמה מגיעה הערבות שיש לנו לכל איש מישראל. עד כמה מחויבים אנו ליישר אחרים לעבודת ד'.

הגמרא בסנהדרין אומרת: 'כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן'. ללמד את בן חברך תורה זה דומה לנפש שעשה אברהם בחרן ומביא רש"י שלומדים זאת: 'דמתרגמין דשעבידו לאורייתא בחרן'. כמו שאברהם אבינו 'עשה' את הנפשות בחרן על ידי ששעבדם לתורה כך הלימוד שלך עם בן חברך 'עשאו' אתה עושה אותו.

'קירוב הרחוקים' הגדול ביותר נעשה על ידי 'המלמד בן חברו תורה' על ידי לימוד תורה לימוד דף גמרא עם מי שאינו יכול ללמוד בעצמו. הלימוד הזה הוא ישעבד אותו לתורה. האור שבה יחזירו למוטב.

בחור שלומד בישיבה ורוצה לעשות בשביל אחרים, רוצה לזכות את הרבים, רוצה לקרב רחוקים, יכול למצוא לעצמו הזדמנויות רבות כאלו בין כותלי בית המדרש. אתה רואה את חברך לשיעור שאינו מבין את מה שלומד, שב ולמד איתו. אתה רואה בחור בישיבה שאינו חי בלימוד, עזור לו. 'קרב אותו' 'עשה אותו' לבן תורה.

קצת תשומת לב לחבר שלצידך. מילה טובה, חיוך, יכולים להציל אותו ואתה יכול לזכות למעלות העליונות המובטחות, ככתוב ב'יחובת הלבבות', למי שמישר אחרים לעבודת ד'. אתה יכול לזכות להבטחה של הנביא ירמיהו: 'ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה'. כמו שכותב המהרש"א שתוכל לבטל בפך גזרות שגור הקב"ה.

חדש חדש חדש
כרך חדש מהסידרה החשובה שכבשה את עולם התורה
חידושי הריטב"א על מסכת קידושין
מהדו"ב - על פי כתב-יד יחיד בעולם

פוטו סטודיו
גל פז-רשת למוסיקה ירושלים-ב"ב-חיפה
פוטו ציון צילום אירועים, מצלמות וסטודיו
אחים הקר רשת בשר למהדרין
בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס
לעילוי נשמת רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר
צבי ורצברגר בית האגריה
המנעול הנאמן זאב הורביץ דלתות פלדה ומפתחות
הישיבה מוקד 'אחינו' לרבוונת, רישום וייעוץ 1-800-20-18-18